Saksamaa saatkonna nõuniku Gustav Hilgeri üleskirjutus välisminister Joachim von Ribbentropi läbirääkimistest Moskvas 1939. aasta septembri lõpus
28. september 1939

[---]
Kolmanda punkti „Baltimaad" kohta teatas hr välisasjade riigiminister järgmist:
Suursaadik krahv von der Schulenburgi ettekannetest selgub, et Nõukogude valitsus tegeleb nüüd ka selle küsimusega, millega on kahtlemata seotud ka praegused Eesti valitsusega peetavad läbirääkimised. Saksamaa saadik Eestis teatas, et Nõukogude Liit tegi Eestile ettepaneku sõlmida sõjaline konventsioon viieks aastaks (Stalin tegi paranduse: kümneks aastaks) ning nõudis Eesti territooriumil baaside rajamist Nõukogude sõjalaevadele-lennukitele ja tihedat koostööd. Seda tuleb nähtavasti hinnata esimese sammuna Balti küsimuse lahendamisel. Saksamaa on käesoleval ajal seotud sõjategevusega ja tervitaks Baltimaade küsimuse järk-järgulist lahendamist. On selge, et meie ei ole huvitatud Eesti ja Läti asjadest. Kuid me oleksime tänulikud, kui Nõukogude valitsus teataks meile, kuidas ja millal kavatseb ta kogu selle küsimustekompleksi lahendada, et Saksamaa valitsus, kooskõlas sõlmitud kokkulepetega, võiks oma seisukohta täpsustada. Nagu selgub krahv von der Schulenburgi teadetest, ootab Nõukogude valitsus meie poolt nõusolekut tema kavatsuste suhtes (Stalin tähendas: meie ootame heatahtlikku suhtumist).
Viimases krahv von der Schulenburgi ettekandes oli kõne all Leedut puudutav ettepanek. Kooskõlas Moskva lepetega kuulub Leedu Saksamaa huvisfääri. Vastavalt Stalini ettepanekule tuleb Saksa huvisfääri see ala vahetada ümber territooriumiga, mis asub idapool Vislat ja ulatub kuni Bugi jõeni.
Siinkohal tuletas härra välisasjade riigiminister Moskva läbirääkimistelt meelde ka seda, et seoses Nõukogude poole soovidega, mis puudutasid Baltimaid, oli siis vajalik pöörduda järelepärimistega füüreri poole. Tookord füürer nõustus Nõukogude poole soovidega küsimuses, mis puudutas vastastikuste huvide põhjapoolsete piiride kindlaksmääramist, sest füürer ei teosta ühepäevapoliitikat, vaid tegeleb uute tulevikuküsimustega ja tunnistab, et Nõukogude Liit tõepoolest vajab mittekülmuvaid sadamaid. Just sellepärast me nihutasimegi meie huvisfääride piiri. Oleme huvitatud selle piiri püsimisest. Juhul kui meie kooskõlas Nõukogude soovidega läheme kompromissile, siis tuleb arvestada fakti, et Nõukogude ettepanekud ei sisalda küllaldast ekvivalenti Saksamaale Leedust või selle osast loobumise eest. Võimaliku kompromisslahenduse otsimisel tuleb leida tee, mille alusel Saksamaa saab laiendada oma Ida-Preisi alasid Leedu arvel.
Seejärel märkis härra välisasjade riigiminister kaardile joone, millist ta peab sobivaks ja meile vastuvõetavaks. Vastavalt tema ettekujutusele peab see piirjoon kulgema alates Leedu lõunatipust kuni Balti mereni, ja nimelt üle kogu Leedu idapool Kownot* (see jääb Nõukogude poolele), läheb edasi idapoolt Grodnot, Bialystok kaasa arvatud, ning seejärel tuleb leida sobiv ühenduspunkt Bugi joonega. Härra välisasjade riigiminister palub Vene härrasid käsitleda seda veel diskuteeritavat ettepanekut kui arutlusobjekti, kuid samas silmas pidades seda, et Stalini ettepanek ei ole meie jaoks küllaldaseks ekvivalendiks Leedust loobumise eest.

[---]
Sakslaste soovid Bugi jõest põhjapool asuvas piirkonnas ning Leedus lükkas Stalin samuti kangekaelselt tagasi. Ta teatas, et Nõukogude valitsus on valmis andma Saksamaale üle Ida-Preisimaa ja Poola vahel asuva väljaulatuva maa-ala ühes Suwalki linnaga kuni piirijooneni, mis läheb läbi põhja pool Augustowot, selle vahetus läheduses, kuid mitte enam. Härra välisasjade riigiministri märkuse peale, et meie vajame hädasti metsi, mis paiknevad Augustowo rajoonis, teatasid Molotov ja Stalin, et nende poolt piiri kindlaksmääramisega

saame meie põhjapoolse osa nendest metsadest.
Mis puutub Leedusse, siis Nõukogude valitsus üldsegi ei mõista, miks peaks Nõukogude Liit** osa Leedu territooriumi eraldamisega Leedu tükeldamist soodustama.
Vaatamata hr välisasjade riigiministri kategoorilistele avaldustele, jäid Stalin ja Molotov kangekaelselt oma seisukoha juurde ega kavatse teha mingisuguseid järeleandmisi endise Poola territooriumi osas, mis paiknevad põhja pool Bugi jõge ja Leedut, välja arvatud Suwalki piirkond.
Vestluse see osa lõppes härra välisasjade riigiministri avaldusega, et ta kohe informeerib telegrammiga füürerit vestluse käigust, aga ise mõtleb öö jooksul läbi kujunenud situatsiooni ning esitab selle kohta järgmise vestluse ajal härradele Stalinile ja Molotovile kompromissettepaneku.
Balti küsimuses teatas Stalin, et Nõukogude valitsus nõudis Eesti valitsuselt, et ta võimaldaks baaside rajamist oma sõjalaevadele Eesti sadamates ning Hiiu- ja Saaremaal, samuti baase ka oma sõjajõudude tarvis. Nende baaside kaitseks paigutab Nõukogude valitsus ühe jalaväediviisi, ühe ratsaväebrigaadi, ühe tankibrigaadi ja ühe lennuväebrigaadi. Kõik need üritused viiakse läbi NSV Liidu ja Eesti vastastikuse abistamise lepingu varjus. Eesti on selleks*** juba nõusoleku andnud.
Vastuseks härra välisasjade riigiministri küsimusele, kas sellega seoses Nõukogude valitsus peab silmas järkjärgulist sissetungi Eestisse ja võib-olla ka Lätisse, vastas hr Stalin jaatavalt, lisades, et sellegipoolest jäetakse Eestis esialgu alles praegu kehtiv valitsussüsteem, ministeeriumid jne.
Läti suhtes Stalin teatas, et Nõukogude valitsus kavatseb Lätile teha samasuguse ettepaneku. Kui aga Läti hakkab tegutsema vastastikuse abistamise pakti sõlmimise vastu, samadel tingimustel nagu see on ette nähtud Eestiga, siis Nõukogude armee purustab Läti kõige lühema aja jooksul.
Leedu suhtes ütles Stalin, et Nõukogude Liit lülitab Leedu oma koosseisu sel juhul, kui saavutab vastava kokkuleppe Saksamaaga territooriumide „vahetamise” kohta. Vestluse esimeses osas**** väljendas Stalin Leedu haaramise kavatsusi vähema selgusega.
Vestlus lõppes kokkuleppega, et läbirääkimised jätkuvad 28.9 kell 14.

Hilger

Gustav Hilger. Moskva, 1939. aasta september. – Tuna, 2000, nr. 3, lk. 46–49. Tõlge saksa keelest.

**Kowno, nüüd Kaunas.*
*** Kirjutatud teksti käsitsi, oli „Leedu”.*
**** S.o vastastikuse abistamise pakti sõlmimise.*
***** Peetakse silmas esimesel päeval toimunud vestlust.*